

Griemsmann (Frigyesi) Piroska

Milyen nyelven szólnak a szarvasi és a nagy-szentmiklósi feliratok?

A. ROVÁSÍRÁSUNK RÖVIDÍTÉSI ELVEI A SZARVASI TÚTARTÓN

A Baranyai Rovókör tagjaival és Szondi Miklós csapatával 2010-ben látogatást tettünk Szarvason, a Tessedik Sámuel Múzeumban. Dr. Juhász Irén régésznő, a lelet megtalálója társaságában megtekinthettük az avar női sírban talált, juh lábszárcsontból készített 6-7 cm hosszú, és 1 cm széles kis tárgyat. amit már megtalálásakor, 1983-ban is több mint 1200 évesnek tartottak. Dr. Juhász Irén rajza képezte munkánk alapját, tőle tudtuk meg, hogy a tű az ártó szellemektől való védelemre is szolgált, ezért a nők állandóan maguknál tartották, a ruhájuk kötőjébe tűzve. A tűtartót ráhúzták a kötőre, amit aztán alul megcsomóztak.

1. A tűtartó használatának módja. Forrás: Szondi Miklós: Történelmünkről bővebben magyarul (Solt, 2011)

A sokszoros nagyítású fényképfelvételek lehetővé tették számunkra a rótt vonások és az esetleges sérülések megkülönböztetését.

A 67. számú sír az észak—dél irányban elnyúló temető keleti szélén levő sírok között helyezkedett el. A téglalap alakú sírba nőt temettek, ÉNY—DK irányú tájolással. A kibontott sírgödörben a csontvázat hátonfekvő, nyújtott helyzetben találtuk, a karcsontok a váz törzscsontjai mellett nyújtva helyezkedtek el.

A szarvasi avar kori tűtartó rovásfeliratának első leírása (1983. április 27.)

A csontváz sírban mért hossza 143 cm, kora 40—45 év. A bal kézfejcsonatok mellett szürke színű, kettőskúpos orsógomb volt. A bal alkarcsont alsó vége mellett kívül, téglalap formára csiszolt csont tűtartó feküdt, mind a négy oldalán sűrűn teleírva rovásjelekkel.² A sír földje a tájra jellemző mezősegi vályogtalajok közül a legrosszabb minőségű, már szikesedő kotus talaj. Ennek következtében az emberi csontanyag nagyon rossz állapotban maradt meg. Szerencsés körülmény, hogy a tűtartó viszonylag jó állapotban került felszínre.

2. A szarvasi avar kori tűtartó rovásfeliratának első leírása (1983. április 27.)

A kép forrása: Magyar Tudomány 1985. 2. száma, melynek rendelkezésére bocsátásáért köszönettel tartozom Friedrich Klárának.

Mit kell figyelembe vennünk, ha ősi írások megfejtésére kapunk elhívást?

Mivel évszázadokkal, évezredekkel ezelőtt a rovás oktatása családi-törzsi keretek között történt, gyakran a rovásjelek sajátos formáit alkalmazták, melyeket esetenként nem könnyű, de nem is lehetetlen felismerni.

Eleinknek – fával, fémmel, kővel dolgozva – törekedniük kellett hellyel és vonásokkal való **takarékosságra**, emiatt különböző rövidítési eljárásokat alkalmaztak.

Rovásírásunk is **mássalhangzós írás**, ezért a megfejtendő szöveget hangzósítani kell, vagyis meg kell találni a hiányzó magánhangzókat. **Magánhangzókat a hangrend jelölésére**, magas hangrendű szavakban pedig az E-től eltérő hangok jelölésére alkalmaztak: A, É, Í, O, Ö, U, Ü. Az E hangot nem jelölték, mert anyanyelvünk gazdag E hangokban, így mindenhol az E jelenlétére kell gondolni a rövidítéses írásokban, ahol nem utal semmi arra, hogy másfajta magánhangzó van jelen.

Gyakran a mássalhangzó módosításával jelölték a magánhangzót, ilyen a szarvasi **TŰ** jel összerovás, ahol az Ü jelét kissé kiegyenesítve rótták a T-re, a közös szár megkettőzésével jelezve, hogy két jel! Az első sor végén is van egy hasonló jelösszerovás, amit Forrai Sándor megfejtését követve SÁTÁN-nak olvasunk. Az elhúzott és visszahajló N AN-ÁN értelemmel bír. A tőtartó szemben lévő, 3. oldalán – melyet ugyanannak a kéznek tulajdoníthatunk – ismétlődik a TŰ jelösszerovás, 180 fokkal elfordítva.

E sor elején J öblösítésével adódik a JÓ szó, az **aSZONAK** szó pedig az N jelét kissé öblösítve, egy mély magánhangzót rejt.

A 2. sorban - mely a 4. sorral együtt egy mási kéztől származhat - látható a **SzóNeKeT** szó, ahol az N öblösítésével jelölte az Ö hangot. Itt a K sajátos, kissé kiegyenesített AK-ból adódó alakja jelenik meg. Ez a forma gyakori az etruszk írás emlékekben, és következetesen jó olvasatot ad. A feliratban nem találkozunk az eK jel négyszögletes formájával.

Két vagy több mássalhangzó egyberovásával is megtakarítottak vonásokat. Ilyesmire is több példa látható a szarvasi tőtartón, sőt egészen magas fokú egyberovásokat is találunk.

Ilyen a rendkívül szellemes **BeSeG**, és a látszatra kissé hasonló **BeR** (bőr).

Egyes esetekben **mássalhangzók elhagyásával** is rövidítettek. Jó példa a szarvasi ACA – **kArCol**. A K zöngétlen, az L lágy, nélkülük is megérthető a szó. Az A-t viszont mindkét oldalon kiírja. A **SzereSD** szó, a tútartó feliratának első szava. Milyen elven hagytak el rövidítési célból mássalhangzókat? Elsősorban a lágy, másodsorban a zöngétlen hangokat, ritkán a zöngés mássalhangzókat hagyták el, a sziszegős hangok (C, CS, S, SZ, Z, ZS) maradtak, mert fontosak a szöveg megértéséhez. A SZeSD és a CNaSz szavak R-je is kiesik, de mindkét esetben marad két sziszegő mássalhangzó, lehetővé téve a megértést.

A következő jelösszerovás a CNaSZ. Eddig a megfejtők mindegyike lehetséges olvasási irányok közül a jobbról balra tartó irányt követték (NC), ezért nem sikerült kibontani a szó értelmét. Ha felülről lefelé olvassuk, ami szintén szabályos, akkor CN az eredmény. Így válik lehetővé a szó megértése: CÉRNÁZ!

ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLA

JEL	ÖNÁLLÓAN	EGYBERÓVA
4		↑
X	X	X V X V
↑		↑ J
+	1	
Λ	Λ	X V 4
†		3 1 λ
1		3 3
◇ 1	3 1	
○	○ ○ ○	
)	)	)))) J
D	D D	V
3		3 3
X		)
¶		¶
H	-	VX
Λ	Λ	X λ X 4 1 X
1	1 1	3 1
Y	Y Y	X X 3 X
4		X λ

3. Az összerovások feloldása – (Griemsmann Piroska)

Teljes mondatokban **lehetséges a toldalékok elhagyása**, ha nem zavarja a megértést. Pl. Szeresd TÚ(t), Isten jó TÚ(je) ez.

Hangzás szerint – fonetikusan – róttak. Sőt! Ahogy ma is léteznek nyelvjárások, úgy évszázadokkal ezelőtt ezek erőteljesebben érvényesültek, és nyomot hagytak a rovás emlékekben is! A szarvasi tútartó rovói játékosan üzenetet hagytak számunkra arról, **hogy ott, a környéken a BESZEG szót BESEG-ként is, a SZŐNYEG szót pedig SZŐNEK-ként, sőt SZENEK-ként** is ejtették a különböző népcsoportokhoz tartozó szkíta-hun-avar-magyar elődeink. A nagyszentmiklósi rovás-feliratok is azt sejtetik, hogy a mai hivatalos nyelvtől igen-

csak eltért a kiejtés. Ha ősi írásokkal foglalkozunk, előnyt jelent több vidék nyelvjárásának ismerete.

El is jutottunk a megfejtéshez, mely anyanyelvünkön szól, meghagyva kiegészítés, illetve javítás lehetőségét másoknak is.

4. A tűtartó jelei latin hangértékkel (GP)

Hangzósítva és a hiányzó más-salhangzók pótlásával értjük meg a rovók üzenetét több mint 1200 év távolából:

**SZERESD JÓL (vagy Ó)
EZT A TÚT, NEM ESZI
EZT (vagy NEM LESZ EZ)
A SÁTÁN(É).**

A szemben lévő 3. sorban van a folytatás:

TEN JÓ TÚJE EZ. ASSZONNAK DÍSZ IS ÍRNI JÓ.

a 2. sorban is arról olvashatunk, mire is jó a TÚT?
JÓ EZ SZŐNYEGET BESZEGNI, SZÉP ..., ERŐS ESZ, (vagy LESZ), KARCOL
EZ BŐRT, CÉRNÁZ JÓL ANYAGOT.

a 4. sor a többihez képest fejjel lefelé áll, de ugyanúgy jobbról balra rótták, de balról jobbra halad. Szabó Károly eleink hiedelemvilágában találta meg ennek okát, a gondolatnak a jobb oldalon kell végződnie a balvégzet elkerülése érdekében. **SZŐNYEG SEBB LESZ, ASSZONY SZŐNYEGET BESZEG...** A továbbiakban sérült és hiányos a szöveg, de feltehetően a SZŐNYEGET BESZEG újabb változatait rejti. Itt megfigyelhető, hogy a BESZ fejjel lefelé SZEBB. A rovó mesterien élt ezzel a játékos lehetőséggel.

A szépség háromféle megfogalmazásban van jelen DÍSZ, SZÉP, SZEBB,

a jóság pedig négyszer kerül megfogalmazásra a J és a LY rováskéjeivel is. Három a magyar igazság, negyedik a ráadás. Megerősítést nyer a TŰ védő szerepe – NEM ... SÁTÁN hanem TEN (ISTEN) JÓ TŰJE EZ! A szőnyeg maga pedig azért is fontos, mert Szarvas környéke a hagyományosan a szőnyegkészítésről híres.

Biztosak lehetünk abban, hogy a felírtos tőrtartó egy olyan közösségtől származik, amelybe mélyen beágyazódott a rovás ismerete, így vált lehetővé magas szintű összerovásokkal egy **pici felületen sok gondolat továbbadása**.

Még néhány megszívlelendő tanács azoknak, akik ősi rovás emlékek megfejtésére kapnak elhívást.

A rovásban nem ragaszkodhatunk latin írás szabályaihoz, mert ez egy ősből rendszer, mint a latin, időben megelőzte azt népünk műveltségében (is). Biztosan mások is megfigyelték, hogy az alsó tagozatos gyermekek által elkövetett „helyesírási” hibák a rovásban nem lennének azok.

Szót kell ejteni a mássalhangzó-**csoportokról, melyeket a hangképzés helye szerint határozhatunk meg**. A gyakorlatban nagyon nagy szolgálatot tesz ezek ismerete.

Megkülönböztetünk

- „köhögős”: K, H, G, GY
- „pöfögős”: B, F, P, V
- „jelíró”: L, LY, J, R
- „nyammogós”: M, N, NY
- „tudós”: T, D, GY, TY
- „sziszegős”: C, CS, S, SZ, Z, ZS csoportokat.

Természetesen **előfordulhatnak az ősi szövegekben ma már nem ismert szavak, nevek is**. Sőt gyakran nyomot hagyott a felírtot tartalmazó tárgyon az idő vasfoga. Ilyen esetekben tisztességesebb a hiányzó részeket kipontozni, nyitva hagyni a lehetőséget egy későbbi kiegészítésre. Nem adhatunk önkényesen hangértéket egy jelnek egy értelmesnek tűnő olvasat érdekében. Előfordulhat az is, hogy több jónak tűnő rész-olvasatot találunk, helyénvaló ezeket is külön-külön bemutatni.

Nagyon fontos, hogy bárki által **ELLENŐRIZHETŐ MÓDON TE-**

GYÜK KÖZZÉ OLVASATUNKAT. MAGYAR EMBERKÉNT, ÓMAGYAR ÍRÁSRÓL ÉRTEKEZÜNK MAGYAR NYELVEN. Gondolataikat mindenki számára érthető módon kell megfogalmaznunk, megadva az ellenőrzés utáni egyetértés vagy elutasítás lehetőségét! Gyakran találkozunk ellenőrizhetetlen „olvasatokkal”, megfejtésekkel. Lehet, hogy csak annyit árul el a „megfejtő”, hogy ez egy ima, vagy tréfa. Jobb esetben ad egy szöveget, de nem ad semmiféle segítséget az eredeti szöveggel történő egybevetésre. Előfordulhat, hogy a rovásjelekhez olyan sajátos jeleket társít, amit nem mindenki ért. Azt gondolom, hogy az ellenőrzés lehetőségének kizárása nem más, mint visszaélés egy helyzettel és az emberek feltételezett hozzá nem értésével. Nem titok, hogy többen szellemi kihívásnak, mérnöki feladatnak tekintik egy ismeretlen szöveg jeleihez hangokat kapcsolni úgy, hogy azok - a hang-jel következetes megfeleltetésével - értelmes, vagy annak tűnő magyar nyelvű szöveget adjanak ki. A magyar nyelv szókincse nagyon gazdag, a toldalékok pedig megsokszorozzák a lehetőségeket. Műszaki szempontból tehát rendben lehet a megfejtés, de nem biztos, hogy az egykor élt rovó gondolatait adja vissza. Nem beszélve arról a jelenségről, hogy ahány megfejtő, annyi olvasat...

Tisztázni kell az írás irányát. A legtöbb esetben egyértelmű a székelymagyar írásoknál. Általában jobbról balra haladnak, de könnyű felismerni az ettől eltérő irányt, hiszen a jelek egy része is 180 fokkal elfordul. Távolság az igazságtól, ha az olvasás irányát önkényesen választjuk meg egy adott eredmény elérése céljából!

EGY ROVÁSSZÖVEGET AKKOR TEKINTHETÜNK ELOLVASOTTNAK, HA MEGÉRTETTÜK A ROVÓ GONDOLATAIT. Mindaddig, amíg ahány megfejtő, annyi olvasat, a munkát nem végeztük el.

Szerencsés esetben jó munkatársakkal társulhatunk, az együttes munka által olyan eredményeket érhetünk el, amit külön-külön nem.

Zomoráné Cseh Mártával – akit a legkiválóbb élő rovónak tartok – éppen a szarvasi tűtartó kapcsán kerültünk munkakapcsolatba. Ő korábban már megtalált több fontos szót: TŰ, SZEG, SZŐNYEG, ASSZONY. Zomoráné Cseh Márta magas szinten foglalkozik a rövidítéses rovás kutatásával és oktatásával, tankönyve példa értékű.

B. MIT OLVASHATUNK KI A NAGYSZENTMIKLÓSI FELIRATOKBÓL?

A nagyszentmiklósi kincs 1799-ben került elő a Bánátban, közel a Tiszához és a Maroshoz, az egykori Magyarország területén, a mai Romániában. 23 díszes aranyedényből áll, és Bécsben őrzik a Művészettörténeti Múzeumban. Hosszú időszak kutatási eredményeit László Gyula az alábbiakban foglalja össze:

„... a kincs egyetlen déli „nagy” műveltséghez sem kapcsolható, se nem mezopotámiai, se nem hellenisztikus, de nem szasszanida, nem is indiai, kínai vagy éppenséggel bizánci, jöllehet e felsorolt műveltségek hatása mind érződik benne ...” „...több kutató észrevette, hogy **a kincset szoros szálak fűzik a kései avar idők fémművességéhez, valamint a morva gombok díszítményeihez és a honfoglaló magyarok poncolt-domborított művességéhez. A keltezés felső határát a Stephanus rex pénzekkel való egyezések adják méghozzá az 1000 körüli időkre.** A számba jöhető népek közül az utóbbi időkben csaknem kizárólag három népről esik szó: az avarról, a bolgárról és a magyarról. László Gyula eleve fejedelmi kincsnek tartja a leletet többek között azért is, mert „... egy ivókürt is volt a kincsben, az pedig fejedelmi jelvény”.

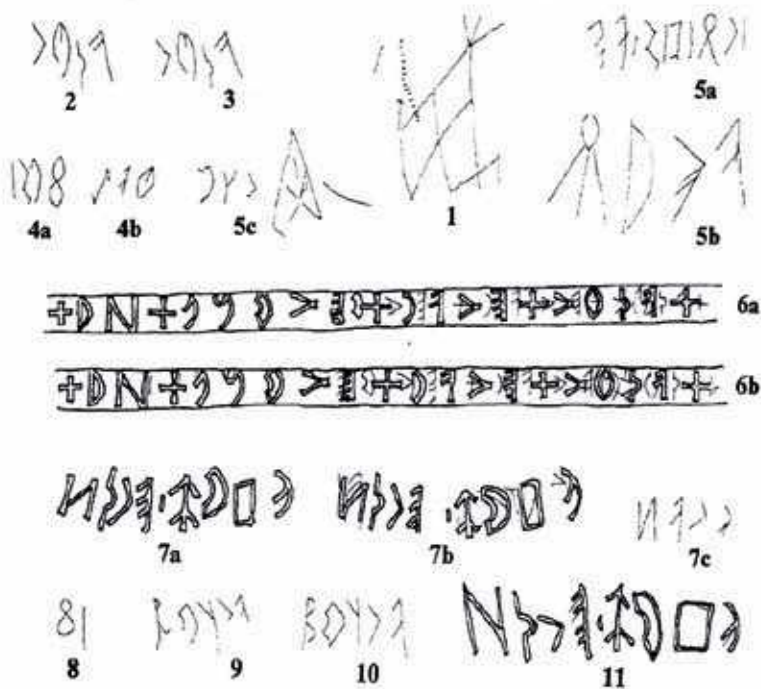

5. A nagyszentmiklósi kincsek együtt. Forrás Magyar Nemzeti Múzeum kiadványa, Budapest, 2002.

László Gyula felhívta a figyelmet arra, hogy a kincs egyes elemei eltérő helyen és időben készültek, továbbá a poncolt feliratok legalább három különböző alkalommal, a karcoltak legalább 2 különböző helyen és időben. A poncolt feliratok ötvösműhelyben, a karcoltak pedig utólag kerültek az edényekre.

Kilenc aranyedényen nem látható felirat. Ezeket tartják többen a fejedelem-asszony készletének. Három aranytálon ismeretlen - sokak által görögnek tartott – felirat van, ezek nem képezik vizsgálódásunk tárgyát.

Hat edényen látható poncolt felirat (1 db szilke, 2 db tál, 2 db kehely és az ivókürt), nyolc edényen karcolt, és két edényen poncolt és karcolt felirat is látható.

6. A nagyszentmiklósi kincs rovásfeliratai - Hampel József táblázata

Fischer Károly Antal 1889-ben megjelent művében (A Hun-Magyar írás és annak fennmaradt emlékei, fontos megállapításokat tett a feliratoknak a magyar nyelvvel való kapcsolatáról. Utal a lelet felirataival kapcsolatos korábbi próbálkozásokra, melyek sikertelenségét a rovásjelek ismeretének hiányával magyarázza. Ő a poncolt feliratok szavainak többségét magyarul olvasta el, azonban nem gondolt arra, hogy a feliratok mögött eltérő jelkészletek és nyelvek állhatnak. Elsők között – ha nem elsőként – ismerte fel a rovás É, és sajátos eG, eK és eR jelét és a 90 fokkal jobbra elfordított eS jelet. Két tényező akadályozta meg a magyar felirat teljes megértését.

1. A rovás P jelét L-ként azonosította, így több esetben a PeSÉR szót LeSÉR-ként olvasta el. Nem ismerte fel, hogy a P jel mögött a mai V hang, az S mögött a Z (ZS) rejtőzik, így a nagyszentmiklósi feliraton nem találta meg a P(V)eS(Z)ÉR szót! Nem tudhatjuk, hogyan ejtették a vezérszót, ott, és akkor, de mai példa: a PalotaBozsok település nevét a németajkúak BalotaPozsokként ejtették még a közelmúltban is! Ha már nem maradhattak fenn hangfelvételek abból a korból, rovásírásunk néha picit közelebb vihet az akkori nyelvhez, ha szeretettel viszonyulunk a tájnyelvekhez.

2. Másrészt a PeSeGeN, PeSeNYŰJ szavak helyett LeSeGeN, LeSeNYŰJ szavakat talált. A besenyők neve oroszul PESENYŰJ, németül PET-SCHENEG a mai napig. Ezzel a két felismeréssel Fischer Károly Antal már a XIX. század végén eljutott volna a magyar feliratok teljes körű megértéséhez.

Már ő is felismerte, hogy az ötvösök nem minden esetben követtek azonos elveket a poncolt jelek alakját és használatát tekintve.

A legtöbb ismeretet adó **szilkén látjuk a GÉLYÓS, PESEGEN, PESENYŰJ KENÉSZ feliratot, amely elárulja a kincsek (egyik) tulajdonosának nevét, nemzetiségét és rangját.** Mindezt poncolt jelekkel, ami arra utal, hogy az ő megrendelésére készült a felirat, azonban feltehetően utólag, mert kivitelezésének színvonala messze elmarad a szilke díszítésétől! Ugyanakkor az eK-et különös módon ábrázolja az általunk aK-ként ismert jelet kissé eltorzítja elfordítja 90 fokkal balra, így a 180 fokkal elfordított eR rovásjellel azonos. Az eN és eS jelet egybeírja, ezért nem könnyű azonosítani. Szerencsére a szövegben van eNY jel is a PESENYŰJ szóban, így kizárt annak egy másik változata.

7. Szilke (6. felirat) Forrás: MNM kiadványa, Budapest, 2002

Öt tárgyon név nélkül szerepel a NAGY KENÉZ VEZÉR felirat, tehát csak a rangra utalva. Ide tartozik 2 tál, az ivókürt és két kehely. Mindkét tál oldalán az eP vonalkáninak száma három, és az eR középső vonala is jobbra emelkedő a (7/a. és 7/b. felirat), a székely-magyar rovás szabályainak megfelelően. Az ivókürtön (11. felirat) azonban két eltérést látunk: az eP 4 vonalkát kapott, az eR pedig 180 fokkal elfordult. 12. felirat az egyik kehely talpán látható, 4 vonalkával, de jó állású eR-rel. A 13/a. feliratot a másik kehely talpán találjuk, ahol két eltérés is van: az eP öt vonalkát kapott, és az eR elfordult. Láthatjuk, hogy a feliratok készítői nem azonos módon dolgoztak, vagy nem ismerték a rovásjeleket, és a másolás során vétettek.

Valószínű, hogy a NAGY KENÉZ VEZÉR feliratú tárgyak hosszabb ideje együtt voltak már, és a **mindenkori kenéz** tulajdonát képezték. Több tárgyra utólag karcolták be rangjelölés nélkül a **GÉLYÓS** nevet, **ami arra utal, hogy e tárgyak korábban más személyek tulajdonban voltak, Gélyós, a besenyő kenéz valamilyen módon megszerezte azokat, és jelölte tulajdonosi mivoltát.**

A karcolt feliratok tartalmaznak számunkra ismeretlen jeleket is, de a GÉLYÓS név jól kivehető a 2. és 3. feliraton. Pataky László megfejtette magyarul

a besenyőnek tartott feliratokat is. Miután besenyő írásemlékek nem maradtak fenn, nincs összehasonlítási alapunk olvasatának megítélésére. Elképzelhető, hogy a besenyő írás a szkíta-hun-avar-székely-magyar rovásírás egy változata volt. Ő értelmet adott az 1. és 5. betűépítménynek is, azonban mindkét esetben több megoldás is létezhet, és csak a közösség tagjai tudhatták, kinek a nevét is rejti a feladvány.

8. Ivókürt (11. felirat) Forrás: MNM kiadványa, Budapest, 2002.

Németh Gyula besenyő nyelvű feliratnak tartotta a szövegeket, s ezt azzal indokolta, hogy a besenyőkről tudjuk, hogy sok arany- és ezüstedényük volt, s hogy Nagyszentmiklós környékén voltak besenyő telepek.” Németh Gyula a besenyőket is török népnek tekintette. Magyar nyelvű feliratokról nem ejtett szót.

Hölbling Miksa szerint a besenyők nemcsak a magyarok közvetlen rokonai és örökös szövetségesei voltak, hanem eredetük, történelmük és műveltségük egynek vehető. Feltehető, hogy a besenyők által használt nyelvek is tükrözték a törzsszövetség sokszínűségét. (Saját elnevezésük becsenek lehetett, ugyanis ez a név fordul elő különböző változatokban a korabeli bizánci, arab, perzsa stb. forrásokban.)

Megállapítható tehát, hogy a poncolt feliratok minden egyes jele azonosítható a székely-magyar rovásjelek ismeretében, a karcolt feliratok egy része is. „Idegen” jeleket csak a karcolt feliratok között találunk, ezek többsége valószínűleg a besenyőktől ered. A besenyőkön kívül más néptől is származhat néhány felirat, ezek azonosítása a jövő kutatóinak feladata.

C. KAPCSOLAT A SZARVASI ÉS A NAGYSZENTMIKLÓSI ROVÁS-FELIRATOK KÖZÖTT

A tűtartó rovásfeliratai tudományos szenzációnak számítottak a megtalálás idején. Azonnal feltűnt, hogy jelei rokonságot mutatnak a - légvonalban 100 km távolságban, időben 184 év különbséggel megtalált - nagyszentszentmiklósi kincs felirataival. A mögötte álló nyelv kapcsán – hasonlóan a nagyszentszentmiklósi feliratokhoz - eltérő álláspontok alakultak ki, sokáig tartotta magát az (ó) török vonal.

A szarvasi feliratok- a rendelkezésre álló hely csekély mértéke miatt - sokkal több rövidítési eljárást mutatnak, mint a nagyszentszentmiklósiak. A szarvasi felirat egységes, magyar nyelven, teljes mondatokban fogalmaz, magas fokú rövidítései a rovásírás mély beágyazódására utalnak. A nagyszentszentmiklósi feliratok tulajdonosokat jelölnek, mögöttük eltérő idő- és térdimenziók állnak, több eltérő nyelv és jelrendszer és rovásmód, ezért az egyes edényeket egyedi- leg kell vizsgálni. A poncolt feliratok mindegyike olvasható a székely-magyar rovásjelekkel. A további feliratok többsége a besenyőktől eredhet, de egyes sajátos jelek egyéb eredetre is utalnak. Például a nyolcasra hasonlító jel a Földközi tenger környéki írásokban bukkan fel (ahol szintén kimutatható a szkíta eredet).

Szót kell ejteni pár sajátos jelről, melyekkel a szarvasi és a nagyszentszentmiklósi feliratok között is találkozunk. Ilyen a eNY aNYagszerű, lerágott végű kiflire hasonlító formája, többször ismétlődően. És ilyen a latin Ó-ra a megszólalásig hasonlító jel, ami a LYÓ-ként való értelmezése értelmes olvasatot ad a szarvasi és a nagyszentszentmiklósi leleteken is.

Az említett kutatók mellett sokakat foglalkoztat a feliratok nyelvezete és megfejtése. Friedrich Klára tanulmányában szinte minden próbálkozást bemutat. A nagyszentszentmiklósi feliratok kapcsán mintegy 15 nyelv került szóba, sokáig erősen tartották magukat az ótörök nyelvvel kapcsolatos vélekedések.

HUN-AVAR-KORI BETŰSOROK				
		SZARVASI	SZARVASI	NAGYSZENTMIKLÓSI
LATIN	ROVÁS	EGYBERÓVA	ÖNÁLLÓAN	
A	4	↑		
B	X	XXVXV	X	
C	↑	↑ ↓		
D	7++		7	
É	{			} } }
G	Λ	XXV 4	9	9 9
I	↑↑	3 ↑		
J	1	2 2		1 1
aK	1		2 1	N
eK	◇		1	□ □ □
LY, LYÓ	○○○		0 0 0	0 0 0
N	1	2 2 2	2	2 2
NY	D	✓	2 2	0 0 0 0
O, Ó	2	2 2 2		
Ö, Ȯ	3			
P	¶	¶		3 1 1 1 1
R	H,	VX	,	HN
S	Λ	XXVXV X 1	Λ	> > >
SZ	1	7 ↑	1 1	1
T	4	XX 2 X	4 4	
U	4	XX		9 4
ZS, Z	Y			↑ ↑

9. A szarvasi és a nagyszentmiklósi rovásjelek együtt (GP)

D. ÖSSZEGZÉS

A 9. sz. melléklet tartalmazza a székel-magyar, a nagyszentmiklósi és a szarvasi rovásjeleket. Az általunk ismert rovásjelekkel több esetben teljesen meg-egyező, máskor némileg módosult jeleket kaptunk.

Érdekes megfigyelni a szilke Ü jelének hasonlóságát a latin Y jellel. Külön vita tárgyát képezhetné a sajátos LY jel, amely megtévesztésig hasonlít az latin Ó-ra.

Vajon melyik volt előbb ismert népünk műveltségében? Vajon miért van két jelünk egy hang jelölésére? A J-Ly eredetileg hangrend jelölésére szolgálhatott? Korábban használatban voltak a hangrendre utaló állandó mássalhangzó-változatok, ezek közül az aK és az aS jel ismert szélesebb körben, de érdemes lenne megvitatni, hogy a TY két változata.

A korábbi próbálkozások sok esetben azért voltak eredménytelenek, mert nem sikerült felbontani a jelösszerovásokat. Mivel ezeket a gyorsírás elveivel szinte teljesen azonos elven alkották meg, felbontásukkal könnyebben boldogulnak azok, akik ismerik a gyorsírást. A mi munkánk kiinduló pontja is Forrai Sándor, egykori gyors- és gépírás tanár munkája volt.

További kihívás az ismeretlen jelek azonosítása, továbbá a tőtartó feliratának pontosítása a kétértelmű és kipontozott részek tekintetében.

A hun-avar jelek közül hiányzik még néhány jel, a jövő kutatóira vár e táblázat kiegészítése. A 2023 augusztusában Eszék közelében megtalált „bronztükrő” és az avar korból származó rövidebb írásemlékek lehetnek a segítségünkre.

További feladat - ami a rovó társadalomra vár – meghatározni a rovás emlékek olvasásának, megfejtésének, minősítésének elveit. Ehhez kiinduló alapként szolgálhatnak az előadás első részében leírtak.

Felhasznált irodalom

- Dracsuk Viktor: *Évezredek útján* (Móra Könyvkiadó – Kárpáti Kiadó, Budapest – Uzsgorod 1983)
- Fischer Károly Antal: *Hun-Magyar írás és annak fennmaradt emlékei* (Heisler J. Könyvnyomdája, 1889 hasonmás kiadás)
- Forrai Sándor: *Küskarácsonytól Sülvester estig* (Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest)
- Forrai Sándor: *Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig* (Antológia Kiadó, Lakitelek, 1984)
- Friedrich Klára: *A Szarvasi Tűtartó megfejtési kísérlete* (Magánkiadás, 2016)
- Friedrich Klára: *A Nagyszentmiklósi Kincs megfejtési kísérlete* (Megfejtések könyve, Magánkiadás, 2015)
- Juhász Irén Dr.: *A szarvasi avar kori rovásírástűtartó* (Magyar Tudomány, 1985/2. szám)
- Juhász Zsolt: *A magyar nyelv, mint útikönyv az élet nevű túrához* (Szerzői kiadás, 2012)
- Gold der Awaren – *Der Goldschatz von Nagyszentmiklós* (Helikon Kiadó, Budapest, 2002)
- Kovácsné Szilvási Éva: *Kerek a világ – rovással* (TOP CARD Kiadó, Budapest)
- László Gyula – Rácz István: *A nagyszentmiklósi kincs* (Kossuth Nyomda, Budapest, 1977)
- Mandics György: *Róvott múltunk I-III. kötet* (Irodalmi Jelen Könyvek, 2011)
- Szondi Miklós: *Történelmünkhöz bővebben magyarul* (Magánkiadás, 2008)
- Szilvay Gyula Dr.: *A besenyők története* (Kárpátia Kiadó, Budapest, 2006)
- Pataky László: *Atilla kincse* (Turán, 2002. május-június)
- Varga Csaba: *Jel, jel, jel avagy az ABC 30.000 éves története* (Fríg Kiadó, 2001)
- Varga Géza: *Magyar hieroglif írás* (Írástörténeti Kutató Intézet Kiadó, 2017)
- Zomoráné Cseh Márta: *A szarvasi avar tűtartó rovásfeliratának megfejtési kísérlete* (Szamosújvár, 2007)
- Zomoráné Cseh Márta: *A székel-magyar rovás ABC-s könyve* (Romániai Magyar Cserkészszövetség, Szamosújvár, 2022)
- Zomoráné Cseh Márta: *A székel-magyar rovás rövidítési rendszere* (Romániai Magyar Cserkészszövetség, 2011)